

KÖRLÜĞÜ ZEDELEMEK: NECİP FAZIL KISAKÜREK TİYATROSU ÜZERİNE BİR İNCELEME

Neslihan Huri Yiğit¹

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Necip Fazıl Kısakürek edebî hayatına şiirle başlamış ve daha çok şair kimliğiyle tanınmıştır. 1922 yılında şiirle başladığı yazı hayatı 1983'e kadar devam eden Necip Fazıl, bu süre zarfında hikâye, roman, tiyatro, hatıra, deneme, eleştiri, fıkra türlerinde de pek çok eser kaleme almıştır. 1943'ten itibaren yayınladığı *Büyük Doğu* dergisi ise bir neslin düşünce ve kültür dünyasında önemli rol oynamıştır. Gerek şairliği gerekse düşünür kimliği Necip Fazıl'ın hayatı ve eserleri üzerine yapılan çalışmaların odak noktasını oluşturmuş, diğer türlerde verdiği eserlerinin geri planda kalmasına sebep olmuştur. Dr. Can Şen'in Gece Kitaplığı'ndan çıkan *Körlüğü Zedelemek: Necip Fazıl Kısakürek Tiyatrosu Üzerine Bir İnceleme*² adlı eseri tam da bu noktada Necip Fazıl Kısakürek'in tiyatro eserleri hakkında yapılan en geniş kapsamlı çalışma olması dolayısıyla büyük bir eksikliği gidermektedir.

Prof. Dr. Ramazan Kaplan danışmanlığında Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora tezi olarak hazırlanan çalışma "Önsöz" ve "Giriş" kısımlarından sonra üç ana bölümden oluşmakta, "Sonuç" ve "Kaynaklar" bölümleriyle tamamlanmaktadır. Yazar, "Giriş" (s. 15-24) bölümünde öncelikle tiyatro, drama, piyes gibi terimlerin ayrıntılı tanımlarına yer vermiş, bu terimler arasındaki benzerlikler ve farklılıkları sıralayarak tiyatro

¹ Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi, nhyigit@outlook.com

² Gece Kitaplığı, Ankara 2017, 484 s. Yazıda verilen sayfa numaraları bu eserdendir.

araştırmacılarının da görüşlerine değinmiştir. Ayrıca tiyatro türünün edebiyatımızda Necip Fazıl Kısakürek'e gelinceye kadar geçirdiği süreci özetleyerek onun bu minvaldeki yerini okuyucuya göstermiştir.

Eserin birinci bölümü "Necip Fazıl Kısakürek ve Tiyatro" (s. 25-53) ana başlığını taşımaktadır. İki alt başlıkla genişletilen bölümde Necip Fazıl'ın tiyatroya girişini, vefatına kadar devam eden tiyatro serüvenini ve tiyatro hakkındaki görüşlerini okumaktayız. Dikkat çekici alıntı ve anekdotlarla bezenmiş bu bölümde ilk olarak "Necip Fazıl Kısakürek'in Tiyatro Yazarlığı" anlatılmıştır. Tiyatroya merak salmasında büyük rolü olan Muhsin Ertuğrul'u 1927 yılında sahnelediği bir temsilde görmüş ve o anları hatıralarında şöyle nakletmiştir: "*Mistik Şair de o temsilde bulunmuş ve Muhsin'in piyes kahramanını canlandırışında, bel keminden aşağı bir yılan kaymışçasına ürpertilerle dolmuştu. Bu adam, sahnede, hususiyile yırtınan rollerde fevkalade, eşi görülmemiş bir şeydi.*" (s. 25) Sonraki yıllarda Muhsin Ertuğrul'un birkaç temsilini daha izleyen Necip Fazıl, yine onun teşvikiyle ilk tiyatro eseri *Tohum*'u 1935 yılında kaleme almıştır. Başrolü bizzat Muhsin Ertuğrul tarafından sahnelenen *Tohum*, gösterimlerde seyirciden beklenen ilgiyi görmez. Bu başarısızlığı 1937'de yazdığı *Bir Adam Yaratmak* adlı piyesiyle telafi eden Necip Fazıl, *Tohum*'un "*mücerret fikirlerle örülü manzumelerden ibaret, makalelik şeyler*" olmasından ötürü tutulmadığını belirtir (s.27).

Necip Fazıl Kısakürek bu dönemde belirginleşmeye başlayan İslamî kimliğinden dolayı tiyatro eserlerini sahneletme noktasında sıkıntılar yaşamıştır. 1948'e kadar yedi tiyatro eseri kaleme alan Necip Fazıl 1960'a kadar bu türde yayın yapmamıştır. Ara verdiği bu dönemi ve tiyatroya geri dönüşünü Can Şen eserinde şu satırlarla özetlemektedir:

"Necip Fazıl 1948'den sonra tiyatroya bir süre ara verir. Bunda en önemli etken Necip Fazıl'ın Künye, Sabır Taşı ve Nam-ı Diğer Parmaksız Salih piyeslerinin sahnelenmesinde ve CHP piyes yarışmasında yaşadığı sıkıntılardır. Ayrıca Muhsin Ertuğrul'la yaşadıkları görüş ayrılıkları da tiyatrodan uzaklaşmasına sebep olur. 1948-1960 arasında hiç piyes yazmayan Necip Fazıl ise 1976'da kendisiyle yapılan bir mülâkatta bu durumu ve tiyatroya yeniden dönüşünü şöyle anlatır: 'Kalemimi sahneye cezbeden, ismi gerekmez dediğim ihtiyar Türk aktörüyle aramdaki ayrılıklar, 1943'den 1960 yılına kadar Tiyatro muharrirliğime fasıla verdiriyor ve 1960 yılı hâdiselerinden sonra girdiğim zindan mikâpı, beni tiyatrodan gördüğüm esrarlı mikâpın gökkuşağı renkleriyle pırıldayıcı dünyasına itiyor. Artık rengi, dâvası, gâyesi, dostları ve düşmanları malum bir insan olarak, o aktör için değil, istikbâlî sanatkarı için yazmaya başlıyorum.'" (s.34-35)

Birinci bölümün ikinci alt başlığını ise "Necip Fazıl Kısakürek'in Tiyatro Hakkındaki Düşünceleri" oluşturmaktadır. Necip Fazıl'ın 1934'te Abdülhakim Arvasî ile tanışması hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yazar, "Necip Fazıl'ın hayatının kırılma noktası" olarak tanımladığı bu tanışmanın etkisini eserinde şöyle dile getirir:

"Bu tarihten önce bohem diyebileceğimiz bir hayat süren Necip Fazıl, Abdülhakîm Arvasî ile tanışmasından sonra İslâmî bir hayat tarzına geçer. (...) Necip Fazıl'ın şiiri hayatının iki

evresi arasında bireyselden dinî ve toplumsal bir boyuta geçmiş, tiyatroları ise hayatının ikinci evresinde yazıldığı için doğrudan dinî-toplumsal bir boyutta yazılmıştır. ‘Sanat’ şiirinde ‘Anladım işi, sanat, Allah’ı aramakmış; / Marifet bu, gerisi yalnız çelik- çomakmış...’ diyen Necip Fazıl’ın piyesleri bu minvalde tezli tiyatro türüne girer. Onun tüm piyeslerinde hayatının ikinci evresinin dünya görüşü hâkimdir ve piyesleri fikrî mücadelesinin bir aracıdır.” (s.39)

Yazar birinci bölümün sonunda sıraladığı dokuz madde ile Necip Fazıl Kısakürek’in tiyatroya bakış açısını ve tiyatrodan beklentilerini özetlemiştir. Bu maddeler aynı zamanda dönemindeki tiyatro hayatında etkili bir değişiklik yapamadığından yakınan Necip Fazıl’ın gelecekteki aktörlerden ve piyes yazarlarından beklentilerini de dile getirmektedir.

“Necip Fazıl Kısakürek Tiyatrosunun Kaynakları” (s.55-118) başlığını taşıyan ikinci bölüm alt dört başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak Necip Fazıl’ın “Hayatının ve Diğer Edebi Eserlerinin Tiyatrolarına Yansımaları”nı ele alan yazar, dikkat çekici sonuçlara ulaşmıştır. Yazar bu durumu şöyle özetler: *“Onun manevî ve fikrî olgunlaşma süreci diğer eserlerinin olduğu gibi tiyatrolarının da omurgasını oluşturmaktadır. Bu açıdan Necip Fazıl’ın piyeslerinin pek çok noktada hayatı ile koşut bir görünüm sergilediğini söylemek mümkündür.”* (s.55). *Tohum* piyesinde Maraş’ın işgalini ve milli direnişini anlatması, *Bir Adam Yaratmak* piyesinde başkişi Husrev’in Necip Fazıl’ın karakterinden izler taşıması; *Künye* ve *Kumandan* piyeslerinde askerî hayatın ele alınması tesadüften çok ötedir. *Siyah Pelerinli Adam*, *Nam-ı Diğer Parmaksız Salih* ve *Ahşap Konak*’ta da Necip Fazıl’ın buhran günlerinin, hayatının izlerini görmek mümkündür. Diğer taraftan Necip Fazıl’ın şiirlerinde öne çıkan ölüm ve korku temasına, hikayelerinde işlediği kumar alışkanlığına piyeslerinde de sıkça rastlanmaktadır (s.71-72).

Yazar Necip Fazıl Kısakürek’in tiyatrolarını besleyen diğer kaynakları ise “Türk Tarihi”, “Türk Halk Edebiyatı” ve “Batı Tiyatrosu” şeklinde sınıflandırmıştır. Necip Fazıl’ın konusunu Türk tarihinden alan tiyatroları *Tohum*, *Künye*, *Kanlı Sarık*, *Abdülhamid Han* ve *Mukaddes Emanet*’tir. Yazar bu beslenişi şöyle ifade eder: *“Necip Fazıl, kendi ideolojisiyle alakalı olan tarihî konularla ilgilenmiş, bunlar üzerine araştırmalar yapmış ve elde ettiği bilgileri yazdığı tarih incelemelerinin yanı sıra tiyatrolarına da taşımıştır.”* (s.81). Necip Fazıl tiyatroları türküler, masallar, Yunus Emre ve İbrahim Ethem gibi mutasavvıfların hayatlarıyla Türk halk edebiyatından; Shakespeare, Ibsen, Strindberg ve Maeterlinck’ten gelen etkilerle de Batı tiyatrosundan izler barındırmaktadır.

Yazar, bir edebî tür olarak tiyatronun, özelinde ise Necip Fazıl’ın tiyatroları ve tiyatrolarının kaynaklarının genel hatlarıyla incelediği bu ilk iki bölümün akabinde “Necip Fazıl Kısakürek’in Tiyatrolarının İncelenmesi” başlığıyla eserin bel kemiğini oluşturan üçüncü bölümü kaleme almıştır (s.119-462). “Kurgu”, “Temalar”, “Bakış Açısı ve Anlatıcı”, “Şahıs Kadrosu”, “Mekân”, “Zaman” ve “Anlatım Teknikleri” başlıklarıyla detaylandırılan bu bölümde şüphesiz ki en ilgi çekici başlık Necip Fazıl’ın tiyatrolarının temalarıdır. “Necip Fazıl Kısakürek Tiyatrosunun Kaynakları” başlığı altında genel hatlarıyla değinilen temaları yazar bu bölümde “Toplumsal Temalar” ve “Bireysel Temalar” olmak üzere ikiye ayırmış ve Necip Fazıl’ın tiyatrolarındaki çeşitliliği ve konu zenginliğini

gözler önüne sermiştir. Yazar bu başlıkta toplumsal temalar olarak “Ahlak Sorunları”, “Anadoluculuk”, “Devlet Yönetimine Eleştiri”, “Batılılaşma”, “Askerlik Kurumu”, “Moskof Düşmanlığı”, “Adalet ve Merhamet”i; bireysel temalar olarak “Akıl ve Ruh”, “Dinî Meseleler”, “Benlik Algısı”, “Sanat ve Edebî Üretim Süreci”ini ele almış, bunların kimilerini de alt başlıklara ayırarak irdelemiştir.

Yazar, ardından “Bakış Açısı ve Anlatıcı” başlığında Necip Fazıl’ın piyeslerinde görülen anlatıcı unsurlarını ve bakış açısını ele almıştır. Tiyatro eserlerinin edebî açıdan incelenmesinde ortaya çıkan anlatıcı meselesini kuramsal olarak irdeleyen yazar bu başlıkta tiyatrodaki “yazar anlatıcı”ya ilk kez değinerek tiyatro incelemelerine bir yenilik getirmeye de çalışmıştır.

İslamî kimliği her eserinde ön planda duran Necip Fazıl, tiyatrolarındaki şahıs kadrolarında da bu yönünü göstermiştir. Bu durumu “Necip Fazıl’ın İslâmî edep ve kaideler bakımından sorun olarak gördüğü konulardan birisi kadın oyuncuların sahneye çıkmasıdır.” (s.48) cümlesiyle dile getiren yazar, merkezî kişiler için de şu açıklamayı yapmıştır: “Necip Fazıl’ın merkezî kişilerinin bir özelliği de Sabır Taşı hariç hepsinin erkek olmasıdır. Bunda merkezî kişilerine yazarın kendisini taşımasının büyük etkisi vardır. Merkezî kişinin kadın olduğu tek piyes Sabır Taşı’nın bu özelliği ise masaldan uyarlanmış olmasından gelir.” (s.289). Necip Fazıl’ın tiyatroyu bir vaaz kürsüsü olarak görmesinin bir sonucu olarak piyeslerinde “idealize edilmiş” ve “dönüşüm yaşayan” merkezî kişiler ağırlıktadır. Çünkü “Bu kişiler yazarın özlemleri yani toplumda görmek istediği insan modelleridir. O, piyesleri ile tasavvur ettiği bu modelleri insanlara sunarak toplumu dönüştürmek istemektedir.” (s. 313)

Hayata bakışında, eserlerini vücuda getirirken oldukça titiz davranan Necip Fazıl Kısakürek, tiyatrolarının mekân seçimlerinde de bu titizliğini devam ettirmiştir. Zira tiyatrodaki dekorla özdeşleşen mekân unsuru Necip Fazıl’da bir tutku halini almıştır. “Necip Fazıl’ın piyeslerine yansıyan dekor tutkusu hayata bakışıyla bağlantılıdır” (s.388) diyen yazar Necip Fazıl’ın şu sözlerini alıntılar:

“Dış dekor kaygısı bende o kadar köklü ve derindir ki, tek kuruşum olmasa ve imzaladığım maddî ve manevî senetler yüz bini aşsa, derdimin çaresini ipekli bir halı veya şahane bir koltuk üzerinde düşünmek isterim. Çareyi ancak böyle bulabileceğimi sanırım. İlle de dış dekor, ille de konfor...” (s.388)

Kitabın üçüncü bölümü Necip Fazıl’ın tiyatro eserlerindeki “Zaman” (s.420-433) unsurunun ele alınması ve “Anlatım Teknikleri”nin (s.434-462) detaylandırılmasıyla son bulmuştur. Uzun soluklu bir çalışmanın ürünü olan kitap “Sonuç” bölümünde yer alan genel bir değerlendirme ile tamamlanmıştır. Burada dikkatimizi çeken ifade ise, kitabın adında da yer alan “körlüğü zedelemek” tabiridir. Yazarın önceki bölümlerde de yer yer değindiği bu noktayı “Sonuç” bölümünde şöyle özetlemiştir:

“Necip Fazıl’ın tiyatro anlayışına genel olarak bakıldığında onun ilk olarak toplumsal bir misyon üstlendiği görülür. O, piyesleri ile bireyleri ve bireylerden yola çıkarak toplumu dönüştürmek istemektedir. (...) Necip Fazıl’ın tiyatro düşüncelerini ele alırken vurguladığımız gibi Bir Adam Yaratmak’ta geçen ‘körlüğü zedelemek’ ifadesi onun

tiyatrosunun anahtar kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar, okuyucu ve seyircilerinin içinde bulunduğu körlük halini zedeleyerek onlarda yeni bir bilinç uyandırmak ve böylece onları kendi düşünceleri doğrultusunda dönüştürmek istemektedir.” (s.463-464)

Kitap akademik bir çalışmanın ürünü olmasına rağmen akıcı üslubu ve yalın diliyle okuyucuya sunulmuştur. Eserde yapılan alıntılar sadece Necip Fazıl'ın tiyatrolarıyla ilgili değil; onun hayatı, düşünce yapısı, sanatı ve karakteriyle ilgili de dikkat çekici bilgiler taşımaktadır.

Körlüğü Zedelemek: Necip Fazıl Kısakürek Tiyatrosu Üzerine Bir İnceleme Dr. Can Şen'in en uzun soluklu çalışması olmasının yanı sıra sekizinci kitabıdır. Bu eseri haricinde daha önce iki şiir kitabı ve beş inceleme kitabı yayımlayan yazar Bartın Üniversitesi'nde Türk Dili Okutmanı olarak görev yapmaktadır. Tiyatroyu düşüncelerini topluma ulaştırmak için en önemli araç kabul eden Necip Fazıl Kısakürek ile ilgili bir boşluğu doldurduğu için Dr. Can Şen'e teşekkür ederken, eserinin yapılacak yeni çalışmalara kaynaklık etmesini temenni ederiz.

